

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (József Kir. herceg-utca 54. sz.) intézendők.

Ritók Zsigmond koporsójánál.

— Elmondta: *Sulyok István* ref. esperes. —

Nagy Isten, menynek és földnek hatalmas ura! A mélységes gyásznak e nagy órájában Hozzád tör fel reszkető ajkainkon a fájdalomnak zokogó szava. Remegő szívünk Téged keres, aki pusztá lehelletteddel összetördeled Libanon cédrusát és megolvasztod a köszirteket, amelyeknek hóborított feje a fellegek ködös honába ér.

Istenünk és Atyánk! Mindent teremtő és mindent összetörő hatalmat látjuk abban a viharban is, amelylyel megráztad e házat fundamentumától tetőzetéig; ledöntvén tiszteltreméltó oszlopát. Megváltozhatatlan akaratodra ismerünk a koporsóban, a melyre szomorú ciprus-ággént hajol nemcsak a mélyen súlytott s a kálvária fájdalmas útját annyiszor végig járt családnak, de a hazai ev. reform. egyházunknak, s a közelebről bihari egyházmegyénknek, a magyar igazságszolgáltatás és e nemes város társadalmának őszinte és igaz bánata.

Óh Uram! nem akarjuk előtted mérlegre vetni veszteségünknek nagyságát. Hiszen te tudod, te látod: nagy és mérhetetlen az. A család egéről a szerető férj és apa elhunytával a melegítő nap bukott a halál éjszakájába, a mely mélységes szeretetével, páratlan gyöngédségével 42 éven át ragyogta be szelid búbjával otthonát.

Tőlünk Mózes, a bölcs távozik, a ki kora ifjuságától az alkonyig több mint egy emberöltőn keresztül prófétai lélekkel járt előttünk a tűz és felhőnek oszlopában; példát mutatván, hogy az igazi tudás és igaz vallásosság mily fönséges harmóniába olvadhatnak át a nemes szívekben. A ki az ősök lángoló lelkével, lankadást nem ismerő buzgóságával állott őrt az elsők között a kálvinista Sionnak falain.

A jog és igazságszolgáltatás fényes csarnokából a leghivatottabb jogász tűnik el. S ki volt ő e nemes város társadalmára nézve? Tudjuk mindannyian, a kik esodálva szemléltük társadalmunk ügyei, intézményei iránt sohasem lankadó lelkesedését.

És most, mikor azt látjuk, hogy ez a ritka fényes elme, nagy jellem typusa összetörve itt fekszik előttünk: bizony nincsen senki, aki könnyeinek parancsolni tudna. Jogunk van e könyekhez és siralomhoz, csak a panaszló fájdalomnak nem szabad megjeleni e koporsónál. Ritók nem halt meg, csak a nagy lélek korhatag részei szállanak alá a koporsóba, a sirba. Rá alkalmazva igaz a klasszikus római költő szava: „non omnis moriar.“ Fényes szelleme itt jár közöttünk ez emlékezethen, nemes alakja itt él tovább is társadalmunkban miként a Mózesé.

Vigasztalásnak Istene! ezzel töröld le az árván maradt családnak az elválás miatt hulló fájdalmas könnyeit, s ezzel könnyítsd mi bucsúnkat is. S midőn az örökkévalóság rejtelmes térein tova suhanó nagy lelke után busongva tekintünk: hallgasd meg óh Uram a te szolgáltnak alázatos könyörgését, hogy támaszsz anyaszentegyházadnak és a társadalomnak hozzá hasonló önzetlen nagy jellemeket, őt pedig tartsd meg mindnyájunk szívében, hogy beteljék az irás szava: áldott az igazak emlékezete. A halálig hűnek add meg Atyánk az örökkévalóság hervadhatatlan koronáját az egekben. Fiad a Krisztusért Ámen.

A zászló.

A zászló jelvény, mely a közös összetartozandóságot bizonyítja és az állam, társulat, testület belső lényegét, tartalmát, törekvését, célját kifejező igazságot mutatja.

Benne a vallásos szimbolum, állami és családi címer, foglatkozás, eszme úgy olvadnak össze, hogy nemcsak jelent, hanem képvisel s nemcsak mutat, hanem indít, kötelez és lelkesít.

Már pusztá szemlélete is oly állapotokat vált ki a lélekben, hogy büszkébbnek, nagyobb-nak, öntudatosabbnak érezzük magunkat.

Rég múlt idők, régen homályban lappangó gondolatok világosodnak meg előttünk; egyéniségünknek korlátai leomlanak és a közzelfogás és lélek magaslatára emelkedve a nagytömeg erejének lüktetését érezzük, annak szenvedélyei sodornak s a közérdek parancsai kényszerítenek.

Mint polgárok egész hazánkat benne látjuk, mint harcosok halálba megyünk érte s mint a debreceni kollégiumnak volt diákjai, egész ifjúságunkat, egész Debrecent, a nyakas magyar kálvinista religiót és az evangéliomokhoz ragaszkodó szabad tudományos gondolkozást látjuk csak a régi diáktűzoltó egyesület vagy a főiskolai kántus zászlajában is.

Nem vehetjük hát rossz néven, ha a kollégiumi ifjúság zászlót szerzett magának. (Hogy nem úgy szerezte, mint mi szeretnénk volna, nem azon világ szerint, a melyben mi élünk, hanem azon világ szerint, a melyben ők élnek, most

ne gondoljunk vele.) A választott népet se elégitette ki az elvont eszme, és mig Mózes távol volt, látható bálványképet öntött magának.

Azután azt se feledjük, hogy a debreceni kollégiumnak volt már egykor zászlója. Nem is olyan régen, a daliás időkben 1849-ben, midőn ama nevezetes ápril 14-i szelek fújtak és az ónodi gyűlésre emlékeztető határozatok hozat-tak s az emberek olyan büszkének és nagyok-nak érezték magukat, hogy még a trónok felett is olyan könnyedén eltekinthettek.

Kár, hogy ezek az idők a kollégiumi zászlóval együtt olyan hamar elmúltak s arra, hogy mertünk egykoron egy teljes önálló magyar nemzeti életet is élni, ma nem igen emlékezünk.

De mégis emlékezik valaki: A lelkes diákság. Az számon tartotta a régi múltat és nem felejtette a régi diák zászlót. Kár, hogy a kollégium régi színeit és tradícióit is nem tartotta olyan élénken számon. Mindegy. Azt látjuk ebből a sokat emlegetett és kommentált zászló mozgalomból, hogy a régi dicső múlt jelképét mégis leghűbben a diákok szíve őrizte meg.

Mi azt hittük, hogy az egyetemné fejlődésig nem lesz többé ilyen alkalom. Ez lett volna a mi ünnepünk. A fiatalság útát mutatott most arra, hogy mi is kitartsunk makacsul eszményünk és sóvárgásunk mellett, mely lelkünket elteli és ne nyugodjunk addig, mig ez az álom meg nem valósul.

Éljen hát az ifjúság és lobogjon büszkén

TÁRCA.

A régi zászló.

Most, hogy a debreceni kollégium ifjúsága annyi esztendőkön keresztül megújult sóvárgás után zászlót szerzett magának, sok szó esik a régi 49 es lobogóról. Arról a haragos zöld nemzeti színnel beszegett jelvényről, melyet félig meddig hadi zászló gyanánt ajánlottak fel a főtiszteletű tiszántúli superintendenciának akkoriban a magyar hölgyek.

Tóth Józsefnek a debreceni tanárkar nestorának értesítése és egykoru adatok szerint a zászlón könyv és kard volt egyfelől alkalmazva címer gyanánt, másfelől pedig a koronátlan magyar címer. A szalag felirata* pedig az volt, hogy:

„Egy kezével könyvet tár az észnek
Más kezével kardot tart a vérszék.”

Hiában, ezek az idők olyanok voltak, mint Izráel a Nehémiás, Esdrás idejében. Egyik kezével dolgozott, a másikkal hadakozott a magyar. De job-

* A Tóth József bátyánk szerint nem a szalagon, hanem magán a zászlón volt e felirat. Szerk.

banmondva mind a két kezével hadakozott, a ki hadakozott, különösen a diák, a mint arról a veres pántlikások kapitánya Simonffy Imre tudna legjobban számot adni — és aztán el is esett.

Fáj, hogy egész harcunk is ilyen végre jutott s a szabadság fényes napjaira csakhamar a világosi, aradi gyász és az elnyomatás a babyloni fogság évei következtek.

Ezekben az időkben nem volt szükség a kollégium szép selyem zászlójára. Szépen begöngyölték és elrejtették azért a nagykönyvtárban valahol, a könyvek háta megett.

Azonban hogyan, hogyan nem, hire futott, hogy lesz még egyszer feltámadás, hogy van még itt Debrecenben valami szabadságharci zászló, melyet a kollégiumban őriznek s melyet a kezelő könyvtáros fiatal barátainak úgy félsötétben titokban megmutat. Egész legendák keltek szárnyra erről a csodáról, komoly férfiak messziről eljöttek, hogy meglát-hassák és bűbájos suhogását meghallhassák s ott a nagy könyvtár templomszerű boltívei alatt álmódz-hassanak a szabad független hazáról, a dicső időről, melyek emlékét ez egyetlen zöld selyem zászló őrizte.

De nem sokáig, mert 1854. febr. 7-én elkobozta a hatalom ezt a szép jelvényt is s nem adott helyette csak egy német igazolványt, egy igazi Obsitot, mely így szól:

a debreceni kollégiumi, a közel jövőben egyetemi zászló. Mert azzá kell ennek a százados iskolának fejlődnie. Miért változtatták volna ifjaink a régi zászló alapszínét, a mely zöld volt s annak alakját, mely hadi zászlót mutatott?

A zászlónak akkor van jelentősége, ha belső eszméket is megtestesít.

Ezek az eszmék az új szín által jelképezett új törekvések lehetnek csak, melyek megvalósításáért most valóságos vallási fogadalmat teszünk és melyek keresztülviteléért mindazok, kik a lobogó alatt állanak kezességet vállalnak és esküt esküsznek.

Régi jelvények is vannak ott a zászlón. Ezek részint Debrecen városára, részint a régi hagyományokra vonatkoznak.

Az egyetemet mi mindenkitől kérjük, sürgetjük, de főképen Debrecen városától és a régi kálvinista protestáns szellem felébredésétől várjuk.

Legyenek ezekhez hűek mindazok, akiket illet.

A nemes város is, mely az ország fővárosa volt egykor s ma sem lehet az utolsó.

A kollégium és egyház is, mely nemzeti és faji érdekekhez és a reformáció igazságaihoz való erős ragaszkodást képviselte egykoron.

Kitartani hüen az evangéliom, a szabadság s a magyarság nagy jelszavai mellett.

A mint kitartottak azok, a kiknek szelleme most haza jár. Bocskay, Rákóczi s az a törhetetlen

lélek az idegen nemzethős Knox. Azok, kiknek emlékét most ünnepeljük. S Csokonay, kinek ez év igazolást és dicsőséget hozott. E nagy szellemek folytonossága soha meg nem szakadt sorainkban. Csak most temettünk egy nagy emberünket, ki ezek lelkéről lelkedzett s a kiből ezek nagy erényei öltöttek alakot.

A zászló örvendetes felvonulásoknál és szomorú alkalmaknál szerepel.

Legyenek ilyen nagy alkalmaink, a melyeken a magyarok szíve összedobban és nagy örömmel eltelik, melyek a magyar világ térfoglalásait mutatják hatalomban, kulturában, mindenütt.

Legyenek nagy embereink, a kik előtt és akiknek emlékére a zászló büszke gyászszal meghajolhat, mint azok, a kiknek áldott emléke most keblünket elteli s a kikhez hasonló nagyokat várunk az ifjuságtól.

Ezt jelentse, ezt eszközölje nekünk ez az új kollégiumi zászló. Nem harcban, de békeségben. Vagy harcban, de békességre a magyarság, a kálvinizmus és Debrecen dicsőségére.

Dr. Ferencsy Gyula.

Knox János.

A puritán kálvinizmus egyik legklasszikusabb hazájának Skóciának Glasgow nevű hatalmas gyárvárosának közterén palotasorok között magasan emelkedik ki egy művészi kivitelű érc-

„K. k. 7-te Gendarmerie Regiment Oberlieutenant Schönborn. Certificat. Kraft dessen bestättiget wirdt, dass der Gefertigte vom Herrn Statthaltereii Rath und Bürgermeister Csorba eine praetioze Fahne zur Uebergabe höhern Orts unter heutigen Tage, richtig uebernommen hat. Debrecin am 23/3. 1854. Schönborn mp. Oberlieutenant.*

Akárhogy forgatjuk ezt az írást, az az igazság, hogy a zászlót elvitték és vele sok egyéb drága jószágokat, szabadságharci dolgokat, könyveket, lapokat, röpiratokat, képeket, pénzeket és a 48/9-es országgyűlés egyik miniszteriumának a pecsétjét. Ezek egy részét rögtön megsemmisítették, nagyobb részét felsőbb helyen adták átál s a császári ház gyűjteményeiben helyezték el. Ezt tartja legalább a hagyomány, melyet a Certificat egy passusa is támogatni látszik.

Akárhogy történt a dolog annyi bizonyos, hogy az elkobzás nem ment olyan simán végbe és a galamb epéjü, világtól elvonult, a tudománynak élő Lugossy József csaknem a testével védte a drága ereklyéket és elébb megtagadta a kívánt tárgyak kiadását, mert azokat ő csak feljebbvalói parancsára

* A 7-ik császári királyi zsendár ezred. Schönborn főhadnagy. Igazolvány. Melynek erejével elismerem, hogy alólírott államtanácsos Csorba polgármester urtól egy értékes zászlót felsőbb helyen való átadás végett a mai napon valósággal átvettem. Debrecen, 1854. márc. 23. Schönborn s. k. főhadnagy.

„adhatja ki“ s ellene szegült a kollégiumba behatoló hivatalos embereknek. Majd midőn ezek az akkori püspököt is a tett helyre hívták. Lugossy úgy próbált védekezni, hogy lemondott hivataláról.

A nagyeszű püspök azonban nyilván látta, hogy itt nincs menekvés és ha a kollégiumot teljesen ki nem akarják szolgáltatni a hatalomnak, — anélkül is a nagyváradi kath. gymnasiumban kellett vizsgáznok, a kik itt tanultak — nem fogadhatja el a lemondást és így elrendelte a követelések teljesítését.

Ez volt a jelenet, melyet Arany János Egri leány című balladájának e néhány sorával lehetne legjobban megfesteni :

„S ki látta valaha, villámlani télben ?
Fegyver csillogását fekete éjfélnben ?
Galamot *marókkal* vinni verekedni ?“

S amely mélyen bevilágít a szelid lelkű Lugossy lelkébe, kinek máig se kiadható jegyzetei a kollégium szabadságharci gyűjteményének legérdekesebb részét teszik . . .

Erről a jelenetről szól egy másik ritka emlék, a könyvtár iratai között, mely Imre Sándornak kéziratában és gondos másolásában így hangzik :

„Másolat. Kivonat a néh. cs. kir. Vaskoronarend lovagja s tiszántuli ref. egyházkerület superintendense nagyságos *Szoboszlai Pap István* úr által

szobor. Az az alak, mely azon áll a skótoknak egyik kiváló büszkesége és Istennek az idők méhéből előhívott hatalmas embere: *Knox*. Csodálattal és kegyeletes érzéssel álltam egykor én is meg egyik jelenlegi debreceni theol. tanárral együtt a szobor előtt. Rég elmúlt küzdelemteljes, de dicső emlékü időkről álmokat álmodoztam s látásokat láttam én ennek közelében. Mintha csak megelevenedett volna néhány pillanatra előttem az az élettelen alak s ércajkai megmozdúlva ezt kiáltották volna le az alatta nyüzsgő tömegre: a kálvinizmus mellett kitartsatok!

A skót kálvinizmus eme nagy embere születésének négyszázados évfordulóját ünnepli népe ez év május 21-kén meg. Még ha hivatalos felhívás nem figyelmeztet is most bennünket erre, saját szivünk érzését követve okvetlen részt kértünk volna mi is magunknak ez ünnepségből. Azok a dicső és fönséges elvek, melyeket a nagy reformátor hazájában egykor hirdett, velünk is közösek. De meg aligha van nekünk a skót, általábanvéve az angol népnél őszintébb és őnzetlenebb barátunk. Egy egész tábor állott elő az újabb korban hazánk református egyházaiban az igehirdetők seregéből, akik egyértelműleg tanuskodhatnak ama meleg rokonszenvről, melylyel e nép bennünket szinte tünnetőleg körülvesz.

A magyar ref. egyház is kiveszi tehát bizonyára a maga részét ez ünnepélyből, midőn templomi szószekeinken megemlékezünk amaz

áldásokról, melyeket az evangéliom nekünk is hozott és rá gondolunk Knoxra, akinél ez evangéliomi igazságoknak aligha volt Péter apostol kora óta buzgóbb hirdetője.

Hiszen éppen ott emésztette fel életerejét is ennek szolgálatában. Midőn életirői kiemelik az ő bámulatos munkaképességét, jelzik azt is, hogy még halála előtt pár nappal karjánál fogva vitette fel magát a szószekbe, hogy kedves híveinek az ígét ekkor is hirdethesse.

A nagy reformátort életirői különféleképen ítélik meg. Abban azonban mindnyájan egyet értenek, hogy az összes reformátorok közt ő volt a pápaságnak leghatalmsabb ostorozója. Sajátságos jelenség az is, hogy míg korának emberei talán egy kissé túlhevésnek, de nagyon igazoltnak találják azt a küzdelmet, melyet ő Stuárt Máriával folytatott, épen a jelen kor irói azok, akik e kérdés elbírálásánál nagyon is igazságtalanul ítélik meg Knoxot, midőn vakmerően állítják, hogy a nagy reformátor bűnének tudható az be, hogy e szerencsétlen és könnyüvérű királynő az erkölcsi elzüllés szomorú lejtőjére jutott. És ez a modern apologia, amely napjainkban hitvány lovagias szólamok ürügye alatt kezd általánosan divattá válni, csak azt igazolja, hogy a jelen kor embereinek épen nincs semmi érzék az iránt a nemes és teljesen jogosult küzdelmek iránt, melyet a nagy reformátor hazája és vallása szabadságáért folytatott. Lett volna csak Knox ajkán simább a szó és ke-

1854. évre sajátkezüleg vezetett superintendensi naplóból.

1568. szám.

(1854.) Aug. 9-én reggel cs. k. megyefőnök Reviczky Menyhért ur Ó Nsga. reggeli 9 órakor kocsiját utánam küldvén felszólított, hogy a főiskolai könyvtarban jelenjek meg.

Tüstént felmenvén, ott találtam Ó Ngával együtt: polgármester Csorba, megyei tanácsos Szénási, államügyész Ambrus urakat.

Előmutatta Ó Nga a Helytartósági leiratot, mely szerint az ott találtató forradalmi pénzjegyek sat. megsemmisítetni, a tilalmas könyvek, hirlapok, röpiratok stb. átvétetni s felküldetni parancsoltatnak.

Prof. Lugosy ur azt adván elő, hogy ő illető Felsőségének hire nélkül semmit ki nem adhat: ezért kérttem én fel a megjelenésre.

Előttem ugyancsak Lugosy ur, legelőször is lemondását nyilvánítván, akként kérdezte, ha parancsolom-e, hogy teljesítse, amire felszólítottat.

En felelek: itt most lemondásról, s egyéb köztüni viszonyokról nem lehet szó, hanem csupán a magas rendelet teljesítéséről. Igenis: *parancsolom*, hogy azt teljesítse.

Akkor a pénzjegyeket stb. az illető gyűjteményből előmutatván, minthogy két darabot hirtelen

meg nem talált, ezek megkeresése is meghagyatott: Megyefőnök Ó Nga. azt nyilvánítván, hogy mind ezeket megsemmisíteni nem, de felküldeni fogja.

A könyvek, röpiratok stb. tekintetében abban lón a megállagodás, hogy mindazokat a Verzeichnis szerint szedje össze s rakja csomóba Lugosy ur ma, és aztán holnap Ó Nga. átveendi s felküldendi.

A kivonat szóról-szóra történt kiírásának hitelességéül. Debrecen, 1863. január 17-én Könyves Tóth Mihály mk. tiszántúli egyházkerületi levéltárnok.

Ez volt a zászló története, s a zászlóval tovább mi lett? nem tudja senki. Thaly Kálmán és Thallóczy főlevéltárnok útján hasztalan próbálta keresni ezelőtt néhány esztendővel a nemes ifjuság.

Nyoma veszett s ninesen róla csak Certificat, jegyzőkönyvi szám. De ilyen csakugyan van egy másik érdekes, mely a Lugosy kihallgatását tartalmazza ama nevezetes elkobzás alkalmával.

Erről azonban majd csak egy más alkalommal. Most úgy is mindenki örül az új zászlónak, ugyan minek buslakodnánk azon, hogy a régít elvették. Uram Teremtőm, milyen napok! Hála Istennek, ma egészen más idők járnak. De vajjon nem éppen olyan napok járnak-e? Kitudja? En nem!

Vén diák.

vésbé erélyes a fellépés, kitudja *mi sors* várt volna abban a hazában a protestántismus jövőjére, amelynek földjét Mária 1561. augusztus havában azzal a pokoli szándékkal lépte át, hogy a Guisek hatalmas segélyével az evangéliom további hirdetését megakadályozza. Hogyne jött volna tehát a legélesebb összeütközésbe a reformátor e fejedelemmel akkor, midőn benne nemcsak a protestántismus, hanem hazája szabadságának is megsemmisítőjét látta.

Knox életének leghivatottabb írója M'Crie azt mondja róla, hogy: „azt a tiszta puritán erkölcsi életet, mely megvetve minden hitványságot, őszinte mély alázattal omlik porba a Teremtő előtt, de emberi tekintet előtt meg nem hajlik és nem retten meg soha, s mely a kálvinizmusnak épen egyik kiváló jellemvonása, a skót nép egyedül csak a reformátornak köszönheti.“

A Knox által olyan energikus erővel hirdett tiszta kálvini irányzat volt tehát az, mely később a hatalmas britt birodalom szabadságára, műveltségére és erkölcsére olyan áldásos befolyást gyakorolt. Ennek megnevesítő ereje folytán lőn az angol és skót nép az egyéni, családi és társadalmi élet terén annyira mélyen és őszintén vallásossá.

Midőn azért Knox emlékezetét felújítjuk, ne hagyjuk érintetlenül azt a hatalmas befolyást sem, melyet az általa képviselt kálvinizmus hazája és egyháza függetlenségére és szabadságára gyakorolt. Különben is ő Kálvinnak nemcsak személyes tanítványa, de egyúttal a kálvini irányzatnak rendkívül nagy történeti értékkel bíró hatalmas képviselője is volt. Az ő kiváló egyéniségét nagyon találóan jellemzi előttünk ma is ama nyilatkozat, melyet sirja szélén a skót főnemesség feje *Morton* kormányzó mondott: „Ilt nyugszik az, aki embernek tekintete előtt nem rettent meg soha.“

És ebben az egyetlen nyilatkozatban is kitűnik előttünk ennek a nagy embernek kiváló egyénisége és hatalmas jelleme, amelyről meg kell emlékezni most minden nemzetnek, amely a kálvinizmus áldásait élvezi.

Dr. Márk Ferencs.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Külön kötetek és iratcsomók

Legrégibb eredeti okmány a szolgatanulókról és gondnokaikról vezetett anyakönyvek I. kötete, és ebbe foglalt előrész „*Series Nominum neutralista-*

rum statuta ab anno 1693. die 23. Mai Rectoribus Clar. Domino Martini Szilágyi, Paulo K. Lisznyai, Georgio Vecsei officialibus, seniore Dno. Johanne S. Pathai, contrascriba Dno. Georgio Szokolai, curatore Dno. Georgio Tallayai. Hátulsó lapján a neutralisták legelső névsora 1693-ból, aztán a folytatás. Elébe bocsátva a *Leges de officiis Curatoris* (a gondnokról szóló törvény) és „*Leges de officio neutralistarum*“ (a neutralistákra szóló törvény). A neutralistákról szóló törvény bővítését 19 pontban, 1705. évben nyert, itt található.

A *neutralisták* száma 20-ban lőn megállapítva, előbb 34-ben, ezek oly kisebb tanulók valának, a kik nem voltak minden tekintetben sem szolga tanulók, sem teljesen magukat fentartó tanulók, hanem az iskola jótéteményeit, amennyiben juthatott nekik, részben és alkalmilag élvezték, s bizonyos iskola körüli közszolgálatot mégis teljesítettek; vagyis közpohlyet foglaltak a szolga és nem szolga-tanulók (*publicus*) közt; a szolgatanulók gondnokainak felügyelete alatt állottak; nemesi, nem nemesi családból eredt, sokszor szegényebb lelkészek gyermekei. Az esteli istenítiszteleten (*praeces*) és bibliaolvasáson jelen lenni tartoztak, két szoba (a Prága és Candia nevű) adatott nekik belakásul; hetenként kapusi (*portarius*) szolgálatra rendeltettek, temetési pénzből, végrendeletileg nekik is hagyományozott jövedelemből, a várostól küldött ételből és a konyháról maradt fözelékből ők is részesültek. A legelső névleg ismert neutralista Győri István volt 1693-ban. Az utolsó neutralista 1739-ben iratkozott be t. i. Szentmiklósi Pál. Ezután megszűnt a középállású osztálytanulók e külön nevezete és tagolása, s a még be nem iratkozható tanulók, szolgálai kötelezetés nélkül „*publikus*“ néven jönnek elő, de ezek is mindig a szolgatanulók gondnokának felügyelete alá tartoztak; segítő folyó pénztáruk (*bursa neutralistarum*) 1740-ben szerepel utoljára, mely 24 magyar forintot 47 dénárt tett, s aztán a szolgatanulók pénztárába (*bursa servientium*) olvadt bele.

A szolgatanulók korábbi neve „*mendicans*“ 1713 óta *serviens* vagy *servitor*, — 1761-től fogva pedig *famulus*. A „*Curator famulorum scholarium*“ hivatal cím pedig az e. kerület főhatósága kezdetén (1792. óta) lőn „*Inspector famularum scholarium*“ címre változtatva.

A I. kötet 1693—1733-ig való időt öleli fel. E kötet egykoru *történeti feljegyzésekkel* gazdag. Az 1705-iki törvényből tudjuk, hogy a dohányzás már szokásban volt, mert a 18. pont a dohányzó (— *dohannizantes*) neutralistákat büntetni rendeli. Az éneklő kis tanulók (*series Cantorum puerorum*) két osztálya a legnagyobb gondadal minden évben névszerint fentartva, ezek többnyire debreceni illetőségűek, kik a mai gymnasium 6 alsó osztályának megfelelő tanulók közül választattak szép hangjuknál fogva. A neutralisták sajátkezű beiratkozások is megvan örökítve, p. o. ego Michael Losonczy subscripsi legibus Neutralistarum in anno 1709. die 22. Maji.“ Minden évnegyedre más-más gondnok választott, és így mindenik gondnok neve is megörökösítésben részesült az utókorra nézve, p. o. 1708. junius—augusztus évnegyedben gondnok volt Naszályi János, akkor a neutralisták közt volt Bagosi Márton, aki 1710. Juniusban lépett a deákok közé (*novitius*), később Ujfaluban lőn rectorrá, és Turi Sebestyén, a ki szintén 1710. lépett a deákok közé, s később a

szikszói rektóriára ment ki, e két példa mutatja, hogy a neutralisták rendszeren a poeták és oratórok osztályában tanultak. Kurátoruk Naszályi János 1700. febr. 12. subscribált volt künn ideiglenesen vidéken tanítóként, és 1710-ben seniori tisztségre jutott; 1714. szathmári, 1719. kolozsvári tanár és ott halt meg 1728. Ez a Naszályi 1698-ban Juliusban maga is neutralista volt az oratórok tanosztályából Báthori Gáspár kurátorsága idején.

Szentpéteri János gondnok alatt 1705. szeptember—novemberben csak két neutralista iratkozék be, mert a II. Rákóczi Ferencz-féle nagy mozgalom alatt a német armada elől (okt. 19.) menekülni kellett Tokaj felé, üresen maradt város és a kollégium, a németek elvonulása (okt. 28.) után kezdtek szállingózni vissza a polgárok is. Egri Mihály gondnok (1705. december és 1706. Január, Februárban) korában írva találta „post fugam (futás) et cum ex dispersione (szétszórás) advenissemus“ irt alá az első neutralista ez évre Szigeti Zsigmond december 11. (1705.), s az iskola működése kezdetét vette.

Az 1706. év szeptembertől és 1707. elején az ellenséges zord időkben (Rabutin kora) szünetelt az iskola, két ízben futás lón sorsa a tanulóknak és a szétszórásból visszajövetel után (1707. márc. 8.) Csengeri Pál kurátor alatt csak az éneklő gyermekek nevei jegyzék fel. Beregszászi Pál gondnok alatt 1709-ben található az első feljegyzés, a szolgatanulók számára ócska (semigestos) könyvek vásárlásáról és író papir kiosztásáról. Sőt kezdetét veszi a nevezetesebb halottak és temetések jelzése. A dühöngő pestis idejében 1711-ben a neutralisták közül az első esett áldozatul; okt. 7. pedig Kocsi János tanár Kata lin nevű leánya. A városi tanács „atyai szeretethöl“ november 13. Komáromi György bírósága alatt az éneklő tanulók társaságának 12 frtot adományozott.

Itt kezdődik a szegény tanulók részére a hagyományozás is, nevezetesen Csekei Mihály gondnok idejében (1711.) az első eset jő elő „nemzetes *Dikó* Péter szept. 4. elhalt, s végrendeletében a neutralistáknak 25, a szolgatanulóknak 20 magy. frtot hagyott. A gondnok 1125 iv papirt osztott szét a neutralisták és mendicansok közt, melynek beszerzési ára 17 frt 14 dénárt tett. A jötevők újabb adományából (45 frt 48 dénárt) a jeles szorgalmu s állandóan az iskolában maradó szegény árva tanulóknak, köztük neutralistáknak is, csizma, téli bekecs (laena), kalap és köpenyeg osztatott (1718. évben), az adomány célja „ad tegendum muditatem.“

Utána következő levelen hét szakaszos latin elegia 1713. év elejéről, az író neve nélkül . . . ez festi meg a vonásokkal a hosszas nemzeti háború szomorú végződése és a dühöngő pestis által okozott lehangoltságot, veszteséget és pusztulást a kesergő anyaszentegyház megszemélyesített alakja által „Nyög a pannoniai Sion leánya,“ végső szaka :

„Sum Rachel in Rama multum contristata,
Omnibus filiis pene destituta,
Circumdede runt me fletus et lamenta
Quod ita per bella nuda sim relicta.“

Gyöngyösi János gondnoksága idején (1714-ben) a szolgatanulók száma 234 volt. A logikusok, poéták, syntaxisták, etymologisták, conjugisták, comparisták lecteres et collectores tanosztályaiból, azonfelül a neutralisták.

Földesi István kurátorsága idején (1828 év márc.—május) veszi kezdetét a szolgatanulók osztályainak jelzésénél a *köztanítók* neveinek is megemlítése eképen: „Gramatistae sub ferula Hum. Dom. Joh. Sz. (őke) Kocsi“ stb. a többi tanítók: Szeremlei, Putnoki, Körösi. E bővülése a Kurátorok könyvének azért fontos, mert ettől fogva az alsóbb Classisok köztanítóinak nevei is feltalálhatók, sőt a vezetésük alatti tanulók száma és nevei, a mennyiben jótéteményes tanulók valának. E nyomon évről-évre a kis tanulók neveiről, számáról és a publikus praepceptorokról egykori adat áll rendelkezésünkre.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

TANÜGY.

Szemlélődés tanügyi reform kérdések felett.

(Folytatás.)

A moral nem egésze a vallásnak; de minden esetre lényeges része. Az emberiség legnagyobb tanítója a vallásos élet erkölcsi részét nemcsak nagyon jól ismerte, de hangsúlyozta is. Minden tanítása oda megy ki, hogy az embereknek egymás közötti életét megnevesítse; nála tehát az erkölcsnek gyakorlati jelentősége van.

A következőknek egyedüli célja annak fejtegetése, hogy a fenti értelemben hogyan tehet hatást a vallás az ifjuságra.

Előbb azonban alapvetőül egy kis psychologia!

Ha a kis gyermeket megfigyeljük, azt találjuk, hogy a szemlélete körébe eső dolgokat abból a szempontból értékeli, hogy mi jelentőségük van azoknak a környezetre nézve s az öröm és a fájdalom előidézésében. Az élet első éveinek minden cselekvése azon vágyból ered, hogy a gyermek emberekben és dolgokban olyan erőt fedezzen fel, a mely örömet vagy fájdalmat tud előidézni. Minden érzékei aláeső ezt a kérdést ébreszti lelkében: megehető, megiható, lehet vele játszani, fájdalmat okoz?

A kis önző kezdetben mindent magára vonatkoztat; a más érzéseiről nem vesz tudomást. A negyedik évben aztán rendszeren megszólal az altruismus is s a gyermek a hatásokat mások szempontjából is kezdi mérlegelni.

Az élet tizenhatodik évéig azonban az egoismus az uralkodó ethikai elv. A tizenhatodik év körül valóságos csoda történik az ifju lelkében. A mások érzelmeit nem csak tudomásul veszi, hanem azokat *át is érzi*; áthelyezkedik a mások gondolat körébe s képessé lesz másokkal szemben oly cselekvésre, mint amelyet azoktól kíván. Eddig az ifju életét a konkrét és a közvetlen környezet kötötte le. A távoli, akár anyagi, akár socialis dolgokkal nem foglalkozott; mert a közvetlen környezet felfogása és megértése minden idejét lefoglalta. Nem támadhatott fel lelkében az anyagi és szellemi dolgok eredetének kérdése sem. Ugy vette azokat, ahogy vannak, úgy igyekezett azokat felfogni, ahogy a mindennapi érintkezésben megjelentek. A tizenegyedik vagy tizenötödik évben a pubertás fellépésével nagy

változások történnek. A test minden szerve formában és működésben lényeges alakuláson megy át, különösen pedig az *agyvelő*, amelynek szerkezeti differenciálódása ezután fejeződik be.

Ugy látszik, mintha maga a természet akarná megmutatni, hogy az egyén előtt új utak nyíltak meg. Fölmerül a cselekvések új alapjának, az élet és jelenségei igazolásának szüksége. A szellem a dolgoknak az eddiginél mélyebb magyarázatát igényli s megjelenik benne a világ eredetének kutatására való hajlam. Ez az élet „Sturm und Drang” korszaka, mely roppant erőfeszítéssel kutatja az univensrum, de különösen az emberi élet realis ősoját. A memoire irodalom számtalan példát nyújt erre; de megtalálhatjuk ezt a korszakot a saját egyéni emlékeink között is.

Az állandó szellemi egyensúly és egy végső igazság elérésére való ezen törekvéből származik az igazi vallás. A szellem természetes módon jut el a világ teremtőjének és fentartójának gondolatára, aki a jog és kötelesség forrása s az erkölcsi élet principiuma. Hogy ebben a korban milyen jelentőséget tulajdoníthat az ifju a vallásnak, látjuk abból, hogy az áttérés vagy az áttérésre való törekvés a 14–18 életévekben a leggyakoribb. Az apáciskolák ebben a korban üzik legnagyobb sikerrel a térítést. A vallásos nevelésnek ebben a korban kell a legnagyobb intenzitást elérnie.

Ezek után áttérhetünk arra, hogy miként kell a vallás erkölcsi nevelést berendeznünk. ha a fenti természetes fejlődés menetét akarjuk követni.

A vallás-erkölcsi nevelés legelső törekvése az, hogy a gyermek önző hajlamait gyengítse s figyelmét arra az érzelmre irányítsa, amelyet tette másokban keltett. Persze az *erkölcsi oktatás* itt mit sem ér, annak helyét az altruistikus cselekvések begyakorlására irányuló *szoktatásnak* kell elfoglalnia. Ennek feltétele az engedelmesség, mely suggestio útján az erkölcsi jónak képzetét cselekvésre igyekszik kifejleszteni.

Lelki életünknek egyik subtilis törvénye, hogy a lelkünk tartalmát alkotó képzetek előbb-utóbb cselekvésekben igyekeznek érvényesülni. A tapasztalat és a modern pszichológiai kísérletek beigazolták, hogy valamely tárgynak feimerülő gondolata, a tárgy megszerzésére való törekvést indítja meg. Ha valamely cselekvésre gondolunk sok ízben, nagyon hajlandók leszünk annak végrehajtására, ha csak a cselekvést gátló képzetek nem merülnek fel. Még a negatív képzetben is meg van a hajlandóság a cselekvés kiváltására. Az az ha még arra gondolunk is, hogy *nem* teszünk valamit, e cselekvés végrehajtása akkor is erősen igénybe veszi a mozgást megindító idegeket. A kerekpárossal pl. akinek mindig azon az esze hogy valakinek neki ne menjen, az utóbbi gyakran megtörténik.

Ez a törvény ellentétben áll azzal a felfogással amelyet legtöbbször a vallásos nevelés alapjának tekintettek, amely szerint t. i. az akarat természeténél fogva rosszra lévén hajlandó, folytonosan óvni kell attól és pedig az által, hogy a rossz gyakori megmutatása által a gyermekkel azt meg kell utáltatni. Ez azonban, a tapasztalat szerint, nem következik be. Sőt inkább meg van az a veszedelme ez eljárásnak, hogy a rossz képzete a gyermeki tudatban állandósulván, következetesen motívum gyanánt szolgálhat; ha esetleg az örökölt hajlandóság is támo-

gatja, akkor még inkább. A vallásos nevelés első, alapvető teendője tehát az, hogy a gyermeket kezdetől fogva jó cselekedetek pozitív és erőteljes suggestioja által szoktassa a jóra. A tanító, a szülő, a lelkipásztor tevékenysége nem negatív; nem annyira a rossztól kell óvniok a gyermeket, felnőtten egyaránt, mint olyan suggestiókkal hatni, amelyek az erkölcsi életre keltenek elhatározásokat.

A vallásos nevelés tehát azzal kezdődik, hogy a gyermek mindennapi életében a rossz helyére a jót tesszük s a negatív „ne tedd” helyett a pozitív „tedd” uralkodik. A világból a rosszat az által lehetne kiküszöbölni, ha az láttávolon kívül hagyatnék. Az Ildvezítő is így fogta fel imájában: „Ne vigy minket kísértetbe, de szabadíts meg a gonosztól! A hegyi beszédben az erkölcsi élet eszményét állítja elénk, ellentétben a dekaloggal, amely csak a rossznak a negatioja. A tapasztalat igazolja, hogy a nyilvános büntetés, különösen a kivégzés a nép demoralizációját nagyon elősegíti. Inger a rosszra, mely a lélekben szunyadhat, s a melyet csak a socialis magasabb erők fojtanak vissza s az inger könnyen feléberesíthet. A börtönök helyett iskolákat, a salonok helyett játék tereket, a játékbarlangok helyett olvasótermeket kellene állítani!

A vallásos nevelésben is tehát a pozitívumok az igazi hatásos tényezők, főként a jó *példa*, a jó *társaság*. Az emberi életben törvényszerű jelenségnek látszik az egyénnek a környezettel való összeolvadása, az egyéni kirívó tulajdonságoknak az utánzás folytán való elmosódása. Hogy milyen benyomás lesz a nivellálódásnál a döntő, az a fontos dolog.

Azért, mint az erkölcsi nevelésnél általában, úgy itt is a fő: az erőteljesen ható *pozitív példa*.

(Folyt. köv.)

Sáfrány Lajos.

Az országos református tanáregyesület és az újabb zsinati határozatok.

Lezajlott az országos református tanáregyesületnek ez évi rendes közgyűlése. Mivel a közgyűlés Budapesten történt, nélkülöznünk kellett azokat a kedves patriarchalis jelenségeket, melyeket olyan jól esett átélni Nagyenyeden és Pápán. Szives fogadtatásban, a tanáregyesületet ért megtiszteltetésekben azonban egyáltalában nem volt hiány. Megjelenésükkel megtisztelték közgyűlésünket Dr. Boncz Ödön min. osztálytanácsos ur a kultusz miniszterium megbízásából, Antal Gábor püspök ur, továbbá Petri Elek budapesti lelkész, Máday Lajos esperes, Rombauer Emil orsz. tanáregyesületi alelnök stb.

Dóczi Imre elnök megnyitó beszédét méltán osztatlan tetszéssel fogadta a református tanárság, mely beszédben kiemelte a zsinat ama határozatait, melyek tanügyünket fejlesztik, egyszersmind azonban méltó kritikával sujtotta a reactionarius irányu határozatokat.

A felolvasások sorát Dr. Nagy Zsigmond debreceni ref. főiskolai tanár nyitotta meg „A felekezeti iskolák és az állam” című dolgozatával, melynek legkiemelkedőbb része egyfelől az, melyben méltatlannak tartja, hogy az állam kormány egyforma eljárás alá veti a ref. iskolát a hazafiasság tekintetében megbizhatatlan, nemzetiségiekhez kötött felekezeti iskolákkal, másfelől éppen ez okból sürgeti, hogy segélyezés révén a felekezeti iskolák autonómiáját a

kormány ne esorbítsa. hiszen ugyanis a felekezetek segítik az államot feladata teljesítésében. Aggodalmát tulzottnak tekintették, de mint olyan felolvasást mely a ref. iskolák iránt érzett mélységes szeretetből fakadt, elismeréssel fogadták.

Azután Dr. Varga Bálint volt debreceni jelenleg budapesti ref. gymn. tanár a modern nyelvek tanításáról tartott felolvasásában hangsúlyozta, hogy s mind erősebb tért hódító s a legújabb tantervben is irány eszme gyanánt végig vonuló nemzeti szellemet a modern nyelvek tanítása közben is érvényesíteni kell. A gyűlés első nap délutánján a vallás-tanárok tartottak Bede László m.-szigeti tanár felolvasása nyomán beható értekezést a vallásitanítás módszeréről. Másnap a főjegyzői és pénztári jelentés meghallgatása után igen beható s nagyon tanuságos felolvasást tartott Seprődi János kolozsvári ref. kollegiumi tanár a középiskolai ének és zenetanításról. Seprődi János a ref. tanfériak közt egyik legképzettebb zenész. ének eszme tanításunk mai rendszerének hibáit olyan kézzel fogható bizonyítékokkal együtt tárta fel, s olyan jól átgondolt s mélységes szakértelemre valló tervezet eszméit pendítette meg, hogy felolvasása méltó a szakértő és illetékes körök teljes figyelmére. A felolvasások során utolsó volt Jakobinyi Péter m.-szigeti tanár értekezése a nyelvtanítás újabbkori iskolai segédeszközéről, s a classicus nyelvek tanítása közben is szükségesnek hirdeti a beszédgyakorlatok minél sűrűbben való alkalmazását. A közgyűlés berekesztése alkalmával Dóczy elnök köszönetet mondott a magyar nemzeti muzeum igazgatójának szives készségéért melylyel a díszes termet a gyűlés számára átengedte.

Sajnosan nélkülöztük ez alkalommal a gyűlés helyének vidékén élő nép ethnographiai leírását, mint tették Kiss Ernő Pápan, Lázár István Nagyenyeden. Pedig az egyesületnek különben is kimondott célja az ország különböző vidékén élő magyarság megismerése.

Gyakorlati tanuság szempontjából legeredményesebbek a közgyűlés után tartani szokott kirándulások. Ez alkalommal a gyűlés másodnapján délután Aquineumba rándultunk ki, hol Kuzsinszky Bálint egyetemi tanár ur az ásatások vezetője tartott beható és szép magyarázatokat. Másnap április 28-án már esekélyebb számú társaság Visegrádra rándult ki, mely kirándulás ugy tanuság, mint élvezet tekintetében tökéletesen megfelelő volt. Az érdem ezért Mezker Károly jegyő urat illeti.

Még Jakobonyi tagtárs felolvasása előtt intézte el a közgyűlés a felmerült indítványokat, mikor is a hódmezővásárhelyi főgymnasium érdemes volt igazgatóját Futó Mihályt tiszteletbeli taggá választotta. Elintézte továbbá a választmány jelentéseit mely alkalommal a zsinati törvényekre vonatkozó állásfoglalás tárgyalása közben a legélénkebb vita fejlődött ki.

Ismeretesek a zsinat második ülészakájában a tanügyre vonatkozólag hozott határozatok. Első pillanatra feltűnik a reactionarius szellem, mely a zsinat egyik másik határozatában megnyilatkozik, s az a hatalmi törekvés, mely az iskolákkal s a tanársággal szemben érvényre jutott.

Ott van mindenek előtt az erdélyi kollegiumok ügye. Egész természetes dolognak tartjuk, hogy a zsinat évtizedenkint összegyűl, hogy az egyházi élet azon szabályait, melyek a megváltozott és haladó

időnek nem felelnek meg, átalakítsa. De vajjon az-e a zsinat feladata, hogy mindent megreformáljon, a régiék minden intézkedését felforgassa vagy kell vagy sem? Bizonyára nem? Tehát miféle körülmény tette szükségessé az erdélyi kollegiumok szervezetének átalakítását; miféle olyan aggasztó jelenségek merültek fel az erdélyi iskolák életében, mely a mai nemzedék bölesességét arra bírja, hogy a régiék intézkedéseit másokkal pótolja? Ha méltányosnak ismerjük is el azt a törekvést, mely az erdélyi egyházkerületi közgyűlési tagok nagy számát apasztani igyekszik, miért lettek méltatlanok az erdélyi tanárok arra is, hogy iskolájuk ügyeit ők vezessék? Vajjon az angol alkotmányos élet kárát vallotta e valaha annak, hogy csak akkor és ott reformált a hol és a mikor szükségesnek bizonyult, mikor a fennálló szervezetet a intézményt elfajulásba és romlásba vitte volna! Amde a jelenlegi zsinat a magyar ref. iskolákat is osztrák katonaságnak tekintette, melyek csak úgy üdvözülhetnek, ha uniformizálják.

Legnagyobb megdöbbenést keltett azonban a zsinatnak az a határozata, mely szerint a *tanárok feleségül reformatus vagy legalább lutheranus nőt vehetnek*. Ez intézkedés tartalmán kívül különösen bántólag hatott az itt-ott elhangzott indokolás, mely szerint a ref. tanárság vallásos közönységének eloszlátása céljából volt erre szükség.

A tanáregyesület elnöke, mint a tanárok egy részének zsinati képviselője a zsinaton felemelte szavát e határozat ellen, de hiába! Így a tanárok zsinati képviselőt választó joga meg van ugyan, meg van az ebből eredő jogfolytonosság, de minden gyakorlati eredmény nélkül. Pedig az ilyen jogfolytonosság az üres vízvezető eső, melyből üdítő italt nem kapunk. Amde végül is minden hatalmasságok Istentől vagynak, így hát ha a zsinati hatalmasság jönnek látta formailag ugyan a tanárság jogaira való tekintettel tényleg azonban de nobis sine nobis határozni hát az előtt meg kell hajolni!

II.

Es nem is foglalkoznánk tovább e keservas §-sal ha az Erdélyi Protestans Lap ápril 27-iki számában Reakció!! címzés alatt, olyan vezércikk nem jelent volna meg, mely legigaztalanabb vádakkal illeti a ref. tanárvilágot. A cikket Presbiter írta, tehát, nem tudjuk, sok közül: kicsoda? A közgyűlésen tett nyilatkozata alapján tudjuk hogy az Erdélyi Protestans Lap szerkesztője Nagytiszteletű Nagy Karoly theol. tanár ur helyesli a zsinatnak e nevezetes határozatát. Presbiterrel tehát egyet ért ebben a tekintetben. Nt. Nagy Károly tanár ur személye iránt teljes tisztelettel viseltetünk, e cikk írója személyes halát is érez iránta Tiszteljük buzgóságát elismeréssel vagyunk szorgalmas munkássága és tevékenysége iránt. Eppen ez okból nem hisszük, hogy helyeselné azt a fennhéjázó és sértő hangot, mely Presbiter cikkén végig vonul. Ezért némi meglepéssel láttuk, hogy a Presbiter cikkét az ilyenkor szokásos szerkesztői megjegyzés nélkül bocsátotta világra.

Előre kijelentjük, hogy méltányosnak tartjuk a protestans köztudatnak azt a kívánságát, hogy a tanár hitrokont vegyen nőül, s a férfi jellem megvetendő gyengeségének tekintjük, ha bármiféle mellék tekintetek közbe játsása miatt nem protestans nőt vesz feleségül. Amde egyes egyedül az Isten a szíveknek és veséknek vizsgálója, s nem fordul é elő

olyan eset, mikor igazi egyházas szellemű kálvinista lélek komoly érzelmű kényszerítő hatása alatt pl. katolikus nőt kénytelen feleségül venni? Méltányos és igazságos eljárás és az ilyen őszinte lélek emberi jogainak neki feszíteni a zsinati §-t. s valóban feladni az ilyen ember lelki harmoniáját? Ismerjük a magyar törhetetlen kálvinista ember típusát, ki vegyes házassága dacára sem vetkőzött le semmit e jellemvonásából.

Presbíter szerint a zsinat szükségesnek látta e cikket meghozni hogy elejét vegye a liberalizmus lipótvárosi értelmezésének a vallási indifferentizmusnak, szükségesnek látta továbbá, hogy a tanár személysége olyan példa legyen, mely nem hazudtolja meg az életben azt a mit az iskolában tanít. Mindent összevéve meg kell szüntetni a tanároknak a vallás és egyház iránt való közönyösségét. E rettenetes állítás azonban sehol sincs bizonyítva. Hiszen ha a tanárok anyira közönnösek egyházunk és vallásuk iránt, miért lépnek a felekezet szolgálatába, s a kik tehetik, pedig sokan tehetnék, miért nem húzódnak a busásabb fizetésű állami állásokba? Hogyan hazudtolják meg a protestáns iskolákban hirdetett vallás erkölcsi elveket? A tanórán kívül ki gunyolják azokat, ellene dolgoznak azoknak, vagy nem igyekeznek gyarló emberi tehetségükkel megközelíteni azokat az elveket? Hiszen az ilyen tanárok megfélemezése céljából nagyon sok § áll az egyházi bíróságok rendelkezésére, súlyos mulasztást követnek tehát el, ha e §§. értelmében meg nem rendszabályozzák a tanárt, hanem új §-t hoznak. Talán nem is járnak a tanárok a templomba? Ha beleesnek is a Presbíterekkel nagy mértékben közös eme hibába többnyire mindig indokolt esetben történik. Kár volt tehát e méltatlan és könyelmű vádat a tanárok szemébe vágni, hiszen semmivel nem tudja indokolni a tanárok vallástalanságát, legalább olyannal nem a mi a többi egyházi férfakkal, Presbíterekkel közös ne volna.

Csakugyan más helyt kell keresni az indító okot a törvény meghozatalára. Mivel óriási áldozatokkal az egyház, — melyben tehát nincsenek benne a tanárok — tartja fenn a ref. iskolákat, az egyházi hatóságoknak joga van, hogy ez iskolákban folyton busásabb javadalmi állást elfoglaló ref. keresztlevelű embereknek még legbensőbb érzelméből fakadó ügye felett is rendelkezzenek. Kissé muszka izü ugyan ez az elv, de hát más dolgot is tanultunk mi már a muszkáktól.

Igy pl. eltanultuk Ausztria közvetítésével a fizetési fokozati rendszert, melyet igen elmésen talált ki Nagy Péter cár a célből hogy az alkalmazottak üstökét az előljárók markukban tarthassák. Ilyen céllal a kálvinista iskolákban is nagyon jól bevált e rendszer, reméljük tehát, hogy ez újabb zsinati §. sem maradt mögötte hatás tekintetében. Pál apostol az I. Kor. levélnek, tegyük hozzá 7-ik részében feltétlenül megengedhetőnek tartja a vegyes házasságot. De ha már bölesebbek akarunk lenni Pál apostolnál, vegyük figyelembe, hogy a vallási indifferentizmuson stb. alapuló vegyes házasságok mellett fordulnak elő valódi kálvinista lélek igazi komoly érzelmén alapuló vegyes házasságok is, melyek amazokkal együtt bele ütköznek a zsinati §-ba. Már pedig ne legyünk bölesebbek Jézus Krisztusnál, ki megmondotta: Inkább meneküljön 99 bűnös, mint egy ártatlanul szenvedjen.

A lipótvárosi liberálizmus nekünk sem kell, sőt még kevésbé kell, mint Presbíternek, ki a tanári állások busás jövedelméből derviválja az ilyen rendelkezési jogot, de viszont nem tartjuk magunkhoz méltónak az ellenreformáció fegyvereit sem.

Tanár.

KÖZÉLETÜNK.

A bihari ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A bihari ev. ref. egyházmegye f. évi ápril 26-án tartotta tavaszi közgyűlését Nagyváradon a vármegyei nagytermében Sulyok István esperes és Hegyesi Márton tanácsbíró kettős elnöke alatt. Előző napon ugyanott délelőtt az egyetemes, délután a tanácsbírói kar tartotta szokott gyűlését.

A közgyűlés felett, amely délelőtt 9 órakor kezdődött, ott borongott a néma fájdalom, a melyet nagynevű gondnokának Ritoók Zsigmondnak gyászos elhunytá kellett a szíveken. Fájó érzés fogott el mindenkit, ha arra a székre tekintett, melyen az egyháznak ez a hű bajnoka 28 éven át ült vezetve a legnagyobb buzgalommal, a legnagyobb ügyességgel az egyházmegyei közgyűlés tárgyalásait. Most ott állt a szék üresen . . . hiányzott belőle az az ideális lelkületű férfiú, aki egyházmegyénknek országszerte dicsőséget szerzett s gondnoki működése körén túl is pazarul szórta szellemi kincsait a protestantizmus sorsáért hön aggódó lelkéből. Az ima, melylyel Sulyok István esperes megnyitotta a gyűlést, oly hiven, oly szívhez szólóan ecsetelte a mérhetetlen veszteséget, amely nemesak egyházmegyénket, hanem a hazai reformátusságot is érte. Ez az ima, a mely az egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvében szóról szóra meg fog jelelni, mindenképen méltó volt a nagy férfiú emlékéhez. Az ima elhangzása után megindult hangon jelezte be esperes Ritoók Zsigmond elhunytát, kinek koporsójára az egyházmegye is letette gyászkoszoruját. Elhatározta egyszersmind esperes indítványára a közgyűlés, hogy Ritoók emlékünnepelet rendezs erre a többi egyházmegyéket is meghívja; továbbá helyének betöltéséről oly módon gondoskodik, hogy a szavazatok f. év június 1-ig adassanak be.

Ezek után felolvastattott az esperes időszaki jelentése, melyből kitűnik, hogy az egyházak életében, eltekintve néhány változástól a lelkészi és tanító karban, valami föltűnő esemény nem adta magát elő. Felolvastattott a szavazat-bontó bizottság jegyzőkönyve, melyből kitűnik hogy az egyházak nagy többséggel Lévay Mihály nagykereki lelkészt választották a Bíró János örvéni lelkész elhunytával megüresedett egyik egyházmegyei tanácsbírói állásra. Lévay Mihályban rendkívül értékes erőt nyert az egyházmegyei tanácsbírói kar. A ki őt ismeri, tudja hogy ő nem a nagyhangu, az újabb időben divatos alakká vált papi stréberek közé tartozik, hanem azok közé, a kik keveset beszélnek, de annál többet munkálkodnak. Az ő megválasztásával üresedésbe jött egyik egyházmegyei jegyzői állásra a szavazatok beadását szintén június 1-re rendelte el a közgyűlés.

Beterjesztettek a lelkész gyámintézet, az országos közalap s a különböző egyházmegyei pénztárak

számadásai az 1904. évről. Valamennyien rendbe találtattak. A gyűlés nem fogadta el Zsigmond Ferencz ártándi lelkésznek a közigazgatási pénztárnokról való lemondását, sőt ezenkívül egyhangulag biztosította bizodalmaról s ragaszkodásáról. Nagy veszteség is volna egyházmegyénk ezen buzgó és rokonszenves tagjának a visszavonulása a közügyektől. A gyűlés esperes azon kérelmének teljesítése után, hogy az egyes díjleveleknek az egyházkerületi levéltárból való beszerzésénél fölmerülő költség a közpénztárból fedeztessék, örömmel vette tudomásul a nagyváradai leányinternatus pénztáraitól szóló be-terjesztést, a mely minden tekintetben előhaladást és gyarapodást jelent. Az intézet összes vagyoni állaga jelenleg 56908 kor. 86 fill. A felállítandó nagyváradai tanítóképző intézet szűkebb körű bizottsága bemutatja a vállalati szerződést, melynek értelmében Incze Lajos és társai 56133 kor. 72 fill. ár mellett az intézet épületét f. év július 1 ig minden részletében elkészítik.

Fölterjeszti közgyűlés az egyházkerület 326 1904. sz. végzésén k megfelelőleg a felállítandó tanítónőkészítő intézet egy évi költségvetését a költségek fedezéséről tanuskodó okmányokkal együtt az egyházkerületi közgyűléshez. Köszönettel vette tudomásul K. Nagy Sándor egyházmegyei világi tanácsbírónak és nejének 20 koronás alapítványát a tanítónőkészítő részére. A révi missziói lelkész időszaki jelentése kapcsán nagyobb emótiót keltett a jelentés azon része, a mely rámutat arra a szomorú állapotra, hogy Brátkán több mint 30 tanköteles magyar református gyermek nem részesül oktatásban, mivel a szülők nem hajlandók gyermekeiket az ottani gör. kat. iskolába járatni. Az egyházmegyei közgyűlés elrendelte ebben az ügyben úgy az aispán mint a tanfelügyelő megke- resését.

Az egyetemes lelkészértekezlet javaslata folytán fölhívattak az egyházak lelkészei és presbyterei a debreceni egyetem részére gyűjtésre, valamint ezen gyűjtés eredményének minden év dec. 31-ig az esperesi hivatalba való beszo- gáltatására. Az egyházmegye 58—1904. sz. végzésével kiküldött bizottság rendben találta a csatári egyház számadásait, míg magtári kötvények átvizsgálása a canonica visitatio feladata leendő.

Örvendetes tudomásul vette a gyűlés Biró Ferencz debreceni volt segédlelkésznek Örvendre való megválasztását, kiben az egyházmegye ifju, tehetséges erőt nyert. Ugyancsak tudomásul vette a közgyűlés a következő tanító válaszokat: Nagykerékbe Abod Imre, Kügypus tára Tóth Gyula, Bojtra Erdei Lajos és Szabó Gyula, Pusztajlakra Sándor Lajos. Fájdalom ezek közül Tóth Gyula oklevelet csak nem régen nyert ifju tanító időközben elhunyt. A berettyószentmártoni egyháznak a kérvényt a tanítói díjlevél módosítása iránt, valamint a darvasi egyházét, hogy az építkezési költséget a „malom-alap”-ból fedezhesse, — teljesíthetőnek találta a közgyűlés. Épenigy jóvá hagyta a darvasi egyház új adókulesát, míg ugyanazon egyháznak a „harang-alap” felhasználásáról tett jelentése felett nagyobb vita indult meg azon okból, mivel az egyház a nevezett alapot két harang beszerzésére nem csak teljesen felhasználta, hanem ezenkívül a felmerülő költség fedezésére mintegy 750 kor. pótdót vetett ki 3 évre az egyházközségi tagoknak. Miután a gyűlés bevégzett ténnyel állott szemközt, nem tehetett egyebet,

minthogy a tett intézkedést azon kikötéssel hagyta jóvá, miszerint a kivetés módozata elbírálás végett terjesztessék be az esperesi hivatalhoz. A közgyűlés ismételten erősen hangsúlyozta, hogy jövőben az építkező egyházakkal szemben a törvény teljes szigorával fog eljárni az engedély előzetes kikerésének elmulasztásáért. A lessi egyháznak a lelkész termény fizetésének megváltására, valamint a lelkészlak javítására vonatkozó két rendbeli kérvényét a gyűlés teljesítette.

Erdekes vitára szolgáltatott okot a mezőkeresztes egyháztanács felebbezése az egyházi adózási ügyben. A mezőkeresztes egyház ugyanis évek óta nem tudta teljesen fedezni adóadásait s ezért az egyháztanács azon javaslattal állt elő, hogy az egyházi adó emeltessék fel. Ezt a javaslatot az egyházközség elvetette. Így került az egyháztanács felebbezése az egyházmegyéhez. Természetesen a felebbezés érde- leges bírálatába nem boesátkozhatott a közgyűlés, hanem azon expedienshez folyamodott, hogy a mezőkeresztes egyház anyagi viszonyainak megvizsgálására s az egyháztanács illetve egyházközségi gyűlés tagjainak fölvilágosítására az esperest és Hegyesi Marton tanácsbíró küldte ki. Ugyancsak a mezőkeresztes egyház bejelentette, hogy Jambor Mihály alapítványt tevő özvegye elhunyván az alapítványt kepező 162 kath. hold föld a Mezőkeresztesen felállítandó leánynevelő intézet tulajdonába megy át. A közgyűlés az alapítvány átvétele, valamint annak kezelési módozata elkészítésére egy bizottságot küldött ki.

Ezek után néhány kevésbé jelentékeny ügy intéztetett el. Délután bírósági ülések voltak. Délben a gyűlés tagjai a Szécheny vendéglőben jöttek össze lakomára, de azon nem voltak ez alkalommal oly számosan, mint máskor. A nyomott hangulat az ebéden teljes mértékben érezhető volt.

Bar a kegyelet tiltotta, hogy három nappal a nagynevű gondnok eltemetése után a gondnok választása felett vitatkozzanak a gyűlés tagjai, mégis mindenki érezte magában ama kérdés nagy horderejét: ki lesz az utóda Ritoók Zsigmondnak? Bizony ez oly fontos kérdés, amelyet tapintatossággal minden mellékkörülmény félredobásával, egyedül egyházunk érdekeinek tekintetbevételével kell megoldani. Itt nem csak arról van szó, hogy a gondnoki állást be kell tölteni, hanem arról is, hogy olyan emberrel kell betölteni, aki tehetség, akarat, alkotóképesség tekintetében megállja a helyét a kiváló előd után. A bihari egyházmegyének gondnoki székét a Ritoók Zsigmond neve bizonyos varázserővel vette körül, ezt a varázserőt ha nem is tudjuk a maga teljességében fentartani, legalább ne igyekezzünk önmagunk megsemmisíteni holmi elhibázott választással. Fájdalom nekünk kálvinistáknak megvan az a jó tulajdonságunk, hogy mint a mythologiai Kronosz: tehetséges fiainkat fel szoktuk falni, azokat félredobjuk. Adja Isten, hogy ez a keserű tapasztalat, amely oly sok jóra való férfit üzött már el az egyházi közügyek teréről, ismét be ne bizonyosodjék a bihari egyházmegye gondnoki választásánál.

Körösvölgyi.

IRODALOM.

„Protestáns Pap.“ Szerkesztik és kiadják *Lágler Sándor* és *Kálmán Dezső* Kölesden (Tolna megye). Előfizetési ára egy évre 8 korona.

Ennek a közkeveltségnek örvendő folyóiratnak, mely egyházi beszédek, imák és vallásos tartalmu verseken kívül, korszerű rövidebb értekezéseket is közöl a XXVI. s 1905. évi évfolyamból 3. száma fekszik előttünk.

A januári füzettől *Szabolcskának* egy kedves kis verse emelkedik ki „Téli esték“ címen. Egy teljesen vallásos színezetű poema ez, mely Ahoz a végtelen hatalomhoz emeli lelkünket, aki maga az élet.

E füzetben közölt beszédek közt szomorú érdekességű *Kálmán Gyula* ságvári ref. lelkésznek Halom Vincze nagyszokolyi lelkész felett tartott gyászbeszéde, ki a budapesti tébolydában tragikus halállal hunyt el.

Ugyancsak e füzetben kezdi el *Rédei Károly* pusztaföldvári ev. pap Harms után János evangélista élete felett elmélkedni, melyet a 3. számban fejez be. A 2. számban pedig *Csulak Zsigmond* közöl *Pilátusról* *Spurgeon* után két érdekes beszédet.

A 2. füzetben maga az egyik szerkesztőtárs *Kálmán Dezső* Csokonai Vitéz Mihályról rajzol le néhány vonást a debreceni poeta viszontagos életéből. Egy érdekes rövidke közlemény ez, melyet nagy élvezettel olvastunk át.

Ajánljuk e folyóiratot az olvasó közönség pártfogásába.

— k.

KÜLFÖLD.

Francia egyházi szemle.

(Folytatás és vége.)

Azt is mondta a pápa, hogy mély sajnálkozással tölti el, hogy éppen a francia nép az, amely a pápaságtól el akar szakadni, melyet egész lelkéből szeretett. Ugy látszik, hogy „Krisztus állítólagos földi helytartója“ még a keresztyéni felebaráti szeretetet magaslatára sem tud emelkedni, mikor minden keresztyén nemzetet nem szeret „egész lelkéből.“ Hiszen Krisztus éppen az általános emberszeretet hirdetője volt, a mikor azt mondta, hogy nincsen sem zsidó sem görög közt különbség. Majd meg is fenyegeti azokat, kik az új rend megteremtésére törekednek. Mivelhogy minden baj — mondta a pápa, — mely az egyházzal történik, visszahat a közéletre, szükséges, hogy nemcsak a francia katolikusok, a kiknek kell, hogy szent ügy legyen az egyház védelme, hanem mindazok, a kik szeretik a békét és az állam csendjét, gondoljanak arra, hogy a haza megóvassék az ily nagy bajtól. Azt jelenti ez más savakkal, hogy hiába fog a francia nemzet törvényhozó testülete a törvény megalkotása mellett nyilatkozni, ebbe a Vatikán nem fog belenyugodni, még ha az állam csendjét és békéjét kell is felzavarni.

Az egyes consistoriumok állandóan foglalkoznak a nagy horderejű kérdéssel. Több

közülök a törvényhozó testület tagjaihoz fordul, különösen pedig azokhoz, kiket az illető vidék küld a törvényhozó testületbe. Első sorban azon sérelmes intézkedés meggátolását kérik, hogy a vallásos egyesülések csak az egyes departementokra szorítkozhatnak, mivel ez több kis egyházközség megszűnésére vezetne. A református egyház főhatósága pedig a vallás és közoktatásügyi miniszterhez küldöttéleg fordult, s előadta a kormány újabb tervével szemben fenálló aggodalmaikat. Az új terv szerint 10 departemant egyesülése meg van engedve. A katolikusok igényeit ez kielégítheti, mert 2—3 millió katolikus ily nagy területen van. A protestánsok közül legnagyobb a református egyház, melynek 550,000 hive van. Ezek 9 csoportra osztatnának, kilenc külön pénztárral, melyek közül legtöbb csekély anyagi erővel rendelkeznek. A szabad egyház, mely az államtól való függetlenségét már megvalósította, legrosszabb helyzetbe kerülne, mivel 15,000 hívője 17 departementban van szét szórva, ennek 3 szövetségre kellene oszolni 3 külön pénztárral a methodista egyház 10,000 hive 13 departementban 2 részre volna kénytelen válni. Ez a rendszer, mondták a miniszternek, égbekiáltó egyenlőtlenség s a kicsiny és gyengének a pusztulására vezetne.

Valóban, a törvény szétválasztási azon külső eszközöket, melyek a hiveket összetartják, s jól jegyzik, meg hogy a törvény megalkotása után egyedüli összekötő kapocs a hit lesz a hivek közt. Meggyőződésük érvényesülését is csak az igazság erejétől várják, miután még az anyagi eszközöket is elvonja tőlük az állam.

A consistoriumok egymás után nyilatkoznak meg a fontos kérdéstről. Hivatkoznak egyértelműleg arra, hogy az állami törvények elismerték a presbiter zsinati egyház alkotmányt, épen ezért követelik hogy a jelenlegi egyházi épületek kérdését az eddigi törvények szellemében intézzék el, az egyház kebelében fenálló egyházi hatóságok, vagy ezek által kijelölt testületek a jövőben is fogadhasanak el adományokat a kultusz céljaira az állam ellenőrzése mellett, a jelenleg szolgáló papok pedig az államtól megfelelő nyugdíjban részesüljenek. Ezen kívánalmak indokolják azon aggodalmakat, melyek a francia reformátusokat egyházuk jövője iránt eltöltik. Kis csoportokban vannak szétszórva nagy területen, s ha az új törvény mesterségesen elszakasztja őket egymástól, a megsemmisülésnek lesznek kitéve. A katolikus egyház kedvezőbb helyzetben van. Mindenütt nagy csoportokat alkot, s az egyház fentartására szükséges összegeket fedezni fogja a hivek önkéntes adománya. Legtöbb kára tehát az új állapotból valószínűleg a protestánsoknak lesz, mert az a hagyományos protestáns áldozatkézség, a mely a francia reformátusoknál ez idő szerint is szépen megszokott nyilatkozni, a hivek csekély száma és szétszórt lakhelyeik miatt csodákat nem művelhet.

Az református egyház a múlt év októberében számot vetvén azzal, hogy az állam és egyház elválasztása bizonyosan törvénytényé lesz, a jövő alakulás előkészítésére bizottságot küldött ki, mely új szervezeti szabályzat kidolgozását kapta feladatul. A kérdés az, hogy mimódon lehetne a zsinati rendszert a törvény által teremtett új állapothoz alkalmaztatni. A bizottság már kész van tervével, a melynek alap-esszméje az, hogy az egyház hagyományos szervezetét meg kell őrizni, a mennyire lehet. A eredmény az,

hogy a helyi egyházi autonómiát erősíteni kell, a központi hatóság hatalma kisebbitendő.

A francia katolikus egyháznak bizonyára nagy erkölesi haszna lesz a nagy átalakulásból. Az egyházi terhek a hívek vállaira nehezedvén, egészen természetes lesz a híveknek az egyház ügyeinek intézésében való részvétele, a mi magában véve is protestáns elvet visz a katolikus egyházba, s a belső hitélet fellendülését fogja eredményezni, mely azonban a pápai csalhatatlanság dogmájától megmenekülvén fejlődésképes fog lenni, s talán éppen arra lesz hivatva, hogy a katholicismust a modern világ nézettel össze egyeztesse.

Érdekes jelenség, hogy a francia reformátusok a szabad egyház fenállásában jobban biznak, mint a magokéban, dacára hogy a szabad egyházban kevés gazdag ember van. De mégis nagyobb erővel rendelkeznek, mint az állam által eddig segélyezett reformátusok, mert a kik a szabad egyház tagjai, azok teljes lélekkel tagjai annak, s a mi kevés adományt hoznak az egyház oltárára, azt teljes szívvel és lélekkel hozzák. Igaz, mondta egyik lelkész, hogy minden tervhez pénz kell, de ezt meg lehet találni, mert a nagy átalakulás a hívek szívét és lelkét át alakítja, s képessé teszi őket arra, hogy az egyház fentartásának anyagi eszközeit előteremtsék. Egyedüli feladat tehát az egyházi élet felélesztése, s ha ez meg lesz, a jövőtől nem kell félni.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Vérmes remények.** A szépen megindult egyetemi mozgalmak folyamán, ismét bizonyosul az, hogy a régi szittya nép vagyunk. A mi lelkesedésünk hamar fellobban* és a kezdet kezdetén már megvalósítva látja azt, a mi még erős férfi munkára és hosszú küzdelemre vár. Alig határozta el az egyetemi végrehajtó bizottság, hogy három tanszék felállítását fogja javasolni; a vérmes kedélyűek már a teljesen kész egyetemet látják. Alig alakul meg egyik-másik nagyobb alföldi városban az egyetemi bizottság, a mely egy tanszéki vagy más egyetemi alapítványnak az összehozását tüzi ki célul, a temperamentumos magyarok már is bevégzett dolgokról, megtett alapítványokról beszélnek. Ez történt a millenium évében Debrecen város milliós egyetemi alapítványával és ez történt most Mezőtúr egyetemi mozgolódásaival. A tény pedig csak az, hogy Mezőtúron az egyetemi mozgalom megindult s az egyetem ügye mellett a vezetők megmozdultak s az eszme megvalósítására egy alkalmas bizottságot állítottak, melynek élén a város, egyház, társadalom oszlopemberei állanak. Ez történt, a mező kijelölése a vetés kezdete csupán, de teljes jóindulattal és igazi jóakarattal a nagy magyar ügy iránt. És

* De hamar le is lohad.

Szerk.

mégis akadnak jó lelkek, a kik ezt a derék kezdeményezést, melynek eredménye csak ezután várható, a város és a vezetők ellen akarják visszafordítani s a mezőtúriak tiszta szándékát is meggyanusítani, lekicsinyelni készek. A ki az alföld, a magyar kultúra barátja, ezt az eljárást nem követheti s a ki tudja, hogy mit tesz a mi népünket nagy eszmék érdekében megmozgatni és nagy anyagi áldozatokra bírni, az gyors eredményeket nem követelhet. Közügy mellett sikra szállni, nálunk már érdem és elismerést érdemel. Ktartani mellette és eredményt felmutatni pedig nagy, méltó dicsőség és ezt kell tenni és ezt kell kivinni a lelkes mezőtúriaknak. De nem csak azoknak, hanem mindnyájunknak, kik itt a nagy alföldön élünk. Addig míg meg nem valósul, a ránk következő évek alatt más vállalkozással nem is szabad törődni, más egyetemes célnak nem is szabad áldozni, ha csak az nem a debreceni egyetem. Tanító erről tanítson, lelkész erre lelkesítsen, vezérek, oszlop emberek ennek megvalósulására törekedjenek, mert a szabadságharc óta, sőt általában a Bocskai békéje óta, az alföld kulturális megszervezésénél nagyobb eszme fel nem merült. Egy új honfoglalás ez, ama dicső Nagy Magyarországnak alapvetése, melyet lerakni és felépíteni nem a skeptikus, kiélt emberek fognak, hanem a lelkes, áldozatkész férfiak és az őket támogató magyar nép. Mezőtúron is másutt is. Ezt hisszük, ha nincs is olyan vérmes reményünk.

— **Pozsonyi levél.** Minden hozzáadás nélkül közöljük az itt következő, nemes hangú és ránk, debreceniekre, igazán mély hatást tevő levelet, amelyet *Raffay Sándor* pozsonyi theol. tanár irt Kiss Áron püspökünkhöz: „Főtisztelendő és Méltóságos Püspök Ur! Örömmel vettem a mai értesítést, hogy engem a debreceni egyetem központi előkészítő bizottsága a maga körébe tagul választani méltatott. A választásnak nem a magam személyének ilyen nagy kitüntetése miatt örültem, bár ez is ugyancsak elegendő ok volna az öröme, hanem, hogy a debreceni protestáns egyetem előkészítésének ügye az evangélikusok bevonásával csakugyan arra az utra lépett, amelyen — meggyőződésem szerint — a siker biztosabb reményével haladhat. Hogy az evangélikusok közül épen engem is ért a bevonás kitüntetése, ezért hálás köszönetet mondok, s midőn a megválasztást ellogadom, egyuttal ígéretet is teszek, hogy tölem telhetően minden módon igyekezni fogok a mi egyházunk körében a debreceni protestáns egyetemnek barátokat szerezni, s az egyetem felállításának szükségét mennél szélesebb körben beláttatni. Sajnálom, hogy a nagy távolság miatt a legközelebb tartandó bizottsági ülésre el nem mehetek. A személyes érintkezés, a hely színén nyerendő benyomások és közvetlen tájékozódás, érzélem, nagyon tisztáznák a debreceni protestáns egyetemről alkotott nézeteimet; — de talán a mélyen tisztelt bizottság is megbocsáthatónak tartja elmaradásomat. Mégis, hogy részint őszinte készségemnek, részint az ügy iránt való igaz

érdeklődésemnek töllem telhetőleg tanujelét adjam, az utiköltségemet, 50 koronát, a mai napon postára adtam, s kérem Főtisztelendőségedet, hogy azt a debreceni protestáns egyetemen felállítandó egy ág. hitv. evangélikus theologiai tanszék alapjára elfogadni kegyeskedjék. Kezdetnek is esekélység talán, de mégis csak kezdet, amelynek, remélem és óhajtom, lesz még folytatása is. A jó Isten áldása legyen az előkészítő bizottság munkállódásán, hogy vágyait és törekvéseit mielőbb megvalósulva lássa. Igaz tiszteletem kifejezésével vagyok Főtisztelendőségednek Pozsonyban, 1905 május 4 én kész szolgája az Urban Raffay Sándor theol. akad tanár.

— **A mi baptistáink.** Lapunk 16. számában arról adtunk hírt, hogy a mi baptistáink már Amerikában is megjelentek a színteren és ott is mozognak. Együttal arra hívtuk fel a nagy egyházakat, hogy ne az erőszak fegyverével, hanem szellemi fegyverekkel kell küzdeni ellenük. Apró vallásos lapokkal, alkalmas értekezésekkel. Ezek között a Faragó bevált iratkáira hívtuk fel a közfigyelmet. Közleményünk nagy mozgolódást idézett elő az utolsó ítélet szentjei között, kik most egy harapós cikkben támadják lapunkat, főképen pedig Faragó Györgyöt és az ő iratait kicsinylik s különösnek találják, hogy nálunk egy egyszerű betűszedő áll ki az egyház védelmére. Mi ellenben azon ütközünk meg, hogy azok, a kik a biblia szavainak az ismeretével és a demokráciával hivatkozhatnak ilyen személyválogatók. Elfelejték volna tán Dávidnak és Góliátnak a történetét, vagy szerintök csak a bárónál kezdődik az ember s nem tudják, hogy ha ők itt hagyták is, nekünk kedves a magunk régi evangéliomi magyar református egyháza, a melynek védelmében nem várunk semmi hivatalos szervezetre, hanem, ha látjuk, hogy baj van, úgy állunk fel és úgy harcolunk mellette, mint egy ember. Ezt tette Faragó is, kire volt testvérei most agyarkodnak s hogy ezt egyszerű munkás ember létére is megtette, az azt mutatja, hogy a mi egyházunk ügye az egyes tagoknak is a szíven fekszik s mi mindnyájan veszedelmesnek tartjuk a magyarságra azokat, a kik ott is aratnak, a hol nem vetettek, a kik nem az elhullott kalászkokat szedegetik, s térítésökkel nem a katolikus és más biblia ellenes felekezeteknél kereskednek, hanem a buzatáblából, a keresztből akarnak markokat és az evangéliom egyházából az evangéliomnak követőket. Az ilyen megújulás és eredmény bizonynyal könnyebb munka, de nem az a belső átalváltozás, melyet a Megváltó követel s nem a lelkeknek amaz örök epekedése és vonzatása ő hozzá, a mely a velszi mozgalomban is megnyilatkozik. Nálunk a baptizmus egészen más tüneteket mutat, anyagi célokat keres és könnyű eredményekre vágyik. Ezért nem ro-

konszenvezünk vele, de még így se kívánjuk elnyomni vagy útját állani. Nem féltjük tőle egyházunkat és a magyarságot, de nem is engedjük által neki zsákmányul. Azt pedig, hogy az evangéliomot hirdeti, mindig szívesen látjuk. A mi ellen a keresztyén szeretet és emberi tisztesség nevében azonban tiltakoznunk kell, az a mi baptistáink „kenetteljes” ir és beszéd modora, mely főleg a derék és becsületes Faragó ellen önti ki mérgét. Az olyan becsületsértő kifejezések, hogy „hazudik”, „rágalmaz”, „az ő szemtökön szedi adatait”, továbbá „bukott lélek”, „becsületes ember-e az ilyen?“, „piszok” saját magokat jellemzők lehetnek ugyan a mi baptistáink lelkiállapotára, de nem illenek megtért keresztyénekhez, sem egy felekezet képviselőihez, de tisztességes embereihez sem. Ugyan mit mondanának ilyen mosdatlan száju beszédekhez a mivelt angolok? S mit akkor midőn ezek a szidalmak egy teljesen ártatlant súlytanak és csak a féktelen harag és bosszúvágy kitörései. De nincs kedvünk tovább fűzni ezt a vitát s azzal kívánjuk elbocsátani a mi baptistáinkat, hogy nagyobb bizonyosságát adják az új hit átalakító erejének s úgy viseljék magukat, hogy ártalmára ne legyenek az evangéliomnak, a melyet teljesen a magok számára szeretnének lefoglalni. Különben menjenek el békességgel . . .

— **A karcagi ev. ref. gimnázium kiegészítése.** Valahára hozzá jutott az a nagy magyar város is a főgimnáziumhoz. A magyar közoktatásügy miniszter meghallgatta a hosszú esedezéseket és folyóvá tette az államsegélyt e régi és nagy fontosságú hivatást teljesítő tanintézet számára. Bezzeg a nemzetiségi vidékek, azok szónélkül is kaptak volna. Aldozatok nélkül minden bizonynyal. Karcag azonban azért, hogy az állami feladatot végező közép iskolai oktatását ellátja, a könyörgések és esedezések mellett is csak úgy kapott államsegélyt, hogy a fentartó testület is 160.000 koronát szavazott meg az új főgimnáziumra. E mellett társadalmi uton is előkellett még teremteti 14.000 koronát. Ez áldozatokat azonban mind meghozta a legnépesebb kun város, melynek főterén a József nádor szobra áll. A 14000 koronának a legtöbb része is össze van már rakva és a hiányzó is mihamarabb együtt leend. Volt olyan, a ki maga 1000 koronát írt alá s még a nevét se engedi publikálni. Megvalljuk, hogy büszkék vagyunk erre az eredményre és ettől a buzgalomtól, mely minden feltűnés elkerülésével, főleg önmagára, támaszkodva építi a város kulturális intézményeit, a magyarság ügyére nézve is nagy eredményeket várunk.

— **Százados Csokonai-émlékünnep Debrecenben.** (1905. május 20. és 21. napjain) A debreceni Csokonai kör Csokonai Vitéz Mihály halálának százados évfordulója alkalmából 1905. május hó 20. és 21. napjain *émlékünnepet* tart a következő sorrenddel. Május 20 án. I. Az irodalmi társaságok küldötteinak és más meghívott vendégeknek hivatalos fogadtatásra délután 6 óra 48 perckor a vasuti pályaudvar I. osztrárótermében. II. Diákélet Csokonai korában. Irtá:

Oláh Gábor; előadják: főiskolai hallgatók az énekar közreműködésével a kollégiumi énekesteremben. Kezdeté fél 8-kor. III. Társas vacsora étlap szerint este fél 9-kor az „Angolkirálynő“ vendéglőben. Május 21-én. IV. Ünnepi ülés az „Arany-Bika“ szálló dísztermében d. e. 10 órakor, a melyen 1. Megnyitó beszédet mond: Géresi Kálmán, a Csokonai-kör elnöke. 2. „A reményhez“ című dalt éneklí: a városi dalegylet. 3. Ünnepi költeményt ad elő: Szabolcska Mihály, a Kisfaludy társaság és a Csokonai-kör tagja. 4. Emlékbeszédet tart Tüdös János a Csokonai-kör főtitkára. 5. Alkalmi költeményt ad elő: Szávay Gyula a Petőfi-társaság és a Csokonai-kör tagja. 6. Az életrajzi pálpátráról és a Csokonai kör kiadványairól jelentést tesz: Kardos Albert, a Csokonai-kör titkára. 7. „A esikőbőrös kulacshoz“ című dalt éneklí: a városi dalegylet. V. Az ünnepi ülést folytatólag követi a költő szobrának megkoszorúzása a Csokonai-kertben, ahol 1. „A tihanyi ekhóhoz“ című dalt éneklí: a Petőfi-dalkör. 2. Az emlékszobrot megkoszorúzzák: a M. T. Akadémia, Kisfaludy- és Petőfi társaság és más testületek küldöttei. 3. A „Himnusz“-t éneklí: a főiskolai énekkar. VI. A városi muzeum ünnepi megnyitása a volt gazdasági intézetben déli 1 órakor. VII. A Csokonai-kiállítás megnyitja Komlóssy Arthur, a Csokonai-kör I. alelnöke, a kereskedő társulat dísztermében déli 1 és fél órakor. VIII. Társas ebéd az „Arany-Bika“ dísztermében délután 2 órakor. IX. Csokonai sirjának meglátogatása délután 5 órakor. X. A székely lakodalom bemutatása a városi színházban este fél 8 órakor. Szíves tudomásul! A rendező bizottság kéri az irodalmi társaságokat és a többi testületeket szíveskedjenek küldötteik számát, nevét, állását, érkezésük pontos idejét a mellékelt jelentkező lapok útján Kardos Alberttel, a kör titkárával f. évi május 10 napig tudatni, hogy fogadtatásról és szállásról kellőképen gondoskodhassunk. — Ugyanezen kérést intézzük a személyök szerint meghívott vendégekhez is. Debrecenben 1905. április hóban. A rendező bizottság.

— **Vizsgálatok a debreceni ev. ref. főgymnásiumban:** Május 10—11-én a VIII. o. magánvizsgálata; május 13-án a VIII. o. vizsgálata; május 16. 20-án írásbeli érettségi vizsgálatok. Jun. 14-én d. e. rendkívüli tárgyak vizsgálata. d. u. torna vizsgálat. jun. 15-én VII. o. egész nap; I. o. A. szakasz d. e. B. szakasz d. u.; jun. 16. VI. o. egész nap, II. o. A. szakasz d. e. B. szakasz d. u.; jun. 17. V. o. egész nap, III. o. A. szakasz d. e., B. szakasz d. u.; jun. 19-én V. B. o. egész nap, IV. o. A. szakasz d. e. B. szakasz d. u.; jun. 20—22 napjain magánvizsgálatok, és pedig jun. 20—21. napjain I—IV. o. jun. 21—22-én V—VII. o., a magánvizsgálatok írásbeliek és szóbeliek; jun. 23—28-án szóbeli érettségi vizsgálatok.

— **A posta és a ref. egyház hivatalos küldeményei.** Sass Béla konventi jegyző a napokban küldte szét a konventi jegyzőkönyveket, a melyeket azonban a m. kir. posta helyi tulbuzgó tisztviselői megletezték és most 266 k. 88 fillér portó visszatérítésért zaklatják a kerületet. Teljesen jogtalanul, mert kétségtelen világos, hogy a jegyzőkönyv hivatalosiromány s így ennek számára joga van az egyházaknak igénybe venni a portómentességet. A debreceni posta hivatal alkalmazottai azért helytelenül jártak el s csak azon gyakorlatokat követik, amelyet egyidő óta a közönséggel szemben is alkalmaznak: kellemetlenkednek.

Ideje volna, ha a derék posta igazgató egykissé szétnézne közöttük s még időszerűbb volna meghozni a törvényt arról, hogy a polgár a hivatalos alkalmazott rossz akarata vagy tudatlansága által rajta okozott kár miatt a bíróságok előtt kereshessen kárpótlást.

— **Az orgona.** Ez a csodás alkotású hangszer, mely mélabus hangjával, vagy tömör s olykor esendés angyalis zengzetű hangszínezetével nemcsak hogy kellemet okoz a fülnek de vibál az ember szívében és lelkében, mély nyomokat hagyva ama fenséges gondolatnak, mely Istenhez vezet, megérdemli, hogy az ember foglalkozzék vele. Ma már Istennek legyen hála a modern technika e tekintetben oly dolgokat produkál, hogy a legnagyobb zeneesztetikus csodálkozását fejezi ki felette. Még mindig vannak azonban orgonacsinálok, kik csupán a külszintet a tetszetős alakot adják meg az orgonának, esetleg a mechanikus gépezeteket is kifogástalanul képesek elkészíteni, de a hangszínezeteket egyáltalában nem ismerik. Készítenek furuja változatokat, melyek egyszerű monoton hangjuknál fogva alkalmasak gyengébb vagy erősebb zugásra, de zenei érzékkel bíró egyéneknek egyáltalában semmi élvezetet sem nyújtanak. Vannak orgonakészítők, kik a hangfokozat matematikai részét nem ismerik s ez alapon nem képesek egy tiszteséges orgona tervezetet készíteni. Vannak kik a változatokat sok esetben oly színekkel nevezik el és jelzik, milyen a világon nines, csak fogdrámódon írják rá, ezek az ugynevezett orgonafoldozók vagy is fuserok, kiknek orgonáik ma már nem állhatnak fenn. Mint minden művészet a föld kerekéségén, úgy az orgona is minden részleteiben óriási haladást mutat fel. Azért ha orgonát építetünk, ne csak a külszínre fektessük a fősúlyt, hanem az építendő orgonának szerkezetére és leginkább hangszínezetére. Értünk kell hozzá, hogy a fasipok különböző hangszínezeteihez hány horgany, hány einsip változat, mily jellegű és hangszínű alkalmazható. Tudnunk kell, hogy a templom belterjedelméhez képest hány változatú orgonára készítsünk tervezetet. Az orgona jósága, finomsága, rendesen a szakszerű tervezettől függ, miért is az orgonakészítőnek teljes ismeretével kell bírnia a különböző hangszínezeteknek és a gépezetek modenszerű alakzatának. Ha az orgonakészítő nem bír ezen ismeretekkel, úgy ne bizzuk meg az orgonák elkészítésével, mert egy rossz orgonát kapunk és a készítő saját érdeke szempontjából előszedi azokat a változatokat, melyeket legkevésbé költséggel állíthat elő. Mindezek után csakis oly céghez forduljunk kinek hírneve elegendő biztosíték részünkre, hogy a modern kornak megfelelő kitűnő művet fog előállítani. Ily kitűnő műorgona készítő nevezhetek meg Országh Sándor cs. és királyi orgonagyáros személyében Rákospalotán (Budapest mellett) ki az 1885. évi országos kiállításon a nagyszoklevéllel és az 1904. év augusztus havában is kiállított orgona után a legelső arany éremmel lett kitüntetve, s a már birtokában levő számtalan kitüntetéssel kívül igazán csodálatra méltó művei kötik le az ember figyelmét. A gyár 1861. évben alapított s mint ilyen a legrégebbi az országban. Ez idő óta 600-nál több orgonát készített. Nincs szükségünk tehát külföldi orgonakészítőhöz folyamodni. akkor a midőn hazánkban is feltaláljuk a művészet legnagyobb fokát. Pártoljuk tehát a hazai ipart és segítsünk magunkon. Bobory János monori kántor.

— **A osztrák protestáns** irodalmi társaság ez évben ünnepelte fenállásának 25-ik évfordulóját. A francia batignolli theologiai iskola egykori növendéke Witz Oberlin alapította, ki bécsi lelkész lett. Egy monografiát adtak ki az évforduló alkalmából, melyben a felső ausztriai, stájerországi és galíciai protestantismus történelme foglaltatik. Emlékéremet is készítettek II. Miksa, II. József és I. Ferencz József arcképével, mert ezen uralkodók ismerték a protestánsok polgárjogát, lelkiismereti szabadságát és polgári jogegyenlőségét.

— **Az osztrák** Los von Rom mozgalom nem hogy vesztene erejéből, sőt évről-évre gyarapodik, bizonyosságául annak, hogy az evangelium tisztasága a legkatholikusabb országokban is hódít, csak a mi szerencsétlen viszonyaink mellett érthető, hogy nálunk évről-évre szomorú veszteségekről szól a statisztika. Az utóbbi 5 év alatt a Los von Rom mozgalom az osztrák és cseh protestáns egyházba való belépésre birt 40,000 felnőtt egyént, az ó katolikus egyház ugyan azon idő alatt 10,000 lélekkel gyarapodott az áttérések révén. A protestánsok szabad mozgását azonban nagyon gátolja és sikereink kiaknázását megnehezíti az a körülmény, hogy az új egyházak szervezésére nincs elég pénzök. A németországi protestánsok az osztrák protestánsok segélyére akarnak jönni, de a porosz közoktatásügyi miniszter a porosz egyházi hatóságoknak meg tiltotta, hogy a segély összegeket átadják. Kár, hogy épen az egyházi hatóságok közvetítették a segítséget, mert a segély összegek elküldésére a hiveknek magán uton mindig van alkalmok. Svájból azonban már eddig is nyert segélyt. Ugyanis itt egy bizottság alakult, melynek célja, hogy a cseheknek, a csehországi németeknek, s a morva és stájerországi új protestánsoknak segélyt nyujtsanak a szervezkedésre. E bizottság feladatát nagy sikerrel tölti be, a mennyiben az utolsó három év alatt körülbelül 90,000 frankot gyűjtött az ausztriai protestánsok számára. Ezen összeg legnagyobb részét a svájci németek adták össze. Így gyarapodik az ausztriai protestantizmus a protestánsok öntudatos munkája, s a külföldi segélye mellett, csak a magyar protestantizmus van olyan helyzetben, hogy a jövő iránti bizalma igen gyenge alapon nyugszik.

— **Az állam és egyház** elválasztására irányuló törekvés Svájból is felbátorította azokat, akik ezen elveket már régebben vallották, s követelik, hogy ezen eszmét a törvényhozó testület tanácskozás tárgyává tegye. Genfben a radikális párt bizottsága tanácskoznak ezen kérdéstről, másutt meg programjokba írták hogy az 1905—1909 évi törvényhozó testületnek feladatául tűzik ki az állam és egyház elválasztását. Főbb elvei lennének; minden vallásfelekezetnek az állammal szemben teljes függetlensége, vallás szabadság a közrend és jóerkölesök korlátai közt. Ha egy még meg nem szavazott törvényjavaslat is ilyen rohamosan terjeszti az állam és egyház elválasztásának tetszetős, de sok veszedelmet magában rejtő eszméjét, nem lehetetlen, hogy Európa más államai is kedvet kapnak hozzá. Ez esetben az egyházi élet gyökeres átalakulására van kilátás, melynek irányát még csak sejteni sem lehet.

— **Az orosz kormány** minden más felekezettel szemben, mely nem az orthodox egyház hatósága alatt van, türelmetlenül lép fel. Így 1896-ban Port-Arthurban a dán missió egy protestáns egyházat

alapított, de az orosz kormány nem ismerte el. A francia bibliaárusokkal szemben tanusított csak kiméleletet. A kormány csak azt köti ki, hogy a Szent Irásnak a szent synodus által kiadott, vagy legalább is elismert példányait árulják Liao Yang környékén az utóbbi 20 év alatt a bibliaárusok rendszeresen járnak mindenfelé. Ezek benszülöttek, többnyire Mukden és Liao-Yang környékéről. Házaik a háboru miatt elpusztultak, Körülbelül negyvenen foglalkoznak, dacára a háborunak az evangelium terjesztésével, kórházakban is segédkeznek. Négy khinai biblia árus az orosz csapatok közt foglalkozik. A mukdeni biblia-raktár őrzője, egy lelkész a nagy veszedelem dacára Mukdenben maradt és nagy tevékenységet fejt ki az orosz, khinai és japán sebesültek közt. Az egész Mandzsuriában 12 biblia raktár van.

— **Péru Dél-Amerikának** legkatholikusabb állama, ahol alig van más vallásfelekezet. Fővárosát, Limát az amerikaiak úgy emlegetik, mint az amerikai Rómát. Az utóbbi években azonban a colporteurök ide is betették lábukat, s az evangelium eszméinek már ez idő szerint is hatása van. Areguipa nevű városban már alakult egy kis evangélikus gyülekezet, melynek tagjai közt van egy Forga Edvárd nevű ismeretes amerikai író. Így tehát az inka törzs leszármazói közt, kik már a spanyol hódítás idejében a civilizációnak magas fokán állottak, a protestantizmus terjedésére van kilátás.

— **A keresztyén béke barátok** francia egyesülete, mely Hágában székel kérvényt akar átnyújtani az orosz cárnak és japán császárnak a béke megkötésére érdekében, s a kérvény aláírására mind azokat felhívja, akik az eszmét pártolják. A kérvényben van: „Alólirottak, a most folyó háboru kegyetlenségeitől és mindazon szerencsétlenségektől, melyeket azok eredményeznek, meghatva kérjük Oroszország és Japán kormányait, hogy fegyverszünetet kössenek, hogy a két nemzetre nézve egyformán tisztességes béke jöjjön létre.”

— **A Tótkajnyai templom új orgonája.** Alulírottak bizonyítják, hogy Ország Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros cég 1904 évben a nagydobrai templom, 1005 évben a tótkajnyai templom részére új orgonát készített. Ezen orgonák külseje csinos hangja tiszta kellemes, erőteljes. Mindkét mű a szerződésben feltételeknek teljesen megfelel s meglegedésünkét megnyerte. Nagydobra 1905. IV. Hudák Ádám lelkész Kolyvaskó József kántor.

Tartalomjegyzék: Ritoók Zsigmond koporsójánál. Sulyok István. — A zászló. Dr. Ferenczy Gyula. — Tárcsa: A régi zászló. Vén diak. — Knox János Dr Márk Ferencz. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Tanügy: Szemlélődés tanügyi reform. kérdések felett. Sáfrány Lajos. — Az országos református tanáregyesület és az újabb zsinati határozatok. Tanár. — Közéletünk: A bihari ev. ref. egyházmege tavaszi közgyűlése. Körösvölgyi. — Irodalom. — Külföld: Francia egyházi szemle. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Magyarország legnagyobb
órás és ékszer üzlete.

LÖFKOVITS ARTHUR
 órás, ékszerész, vésnök
Debreczen, Főpiacz.

*Ev. ref. egyházi
 szertartási czikkek
 legnagyobb raktára.*

*Nagy képes árjegyzék
 ingyen és bérmentve.*

Konfirmációra való Káté

reform. növendékek számára.

—o Készítette: o—

Szoboszlai PAP ISTVÁN.

Közrebocsátotta:

RÉVÉSZ BALINT.

Ára 50 fillér.

Konfirmációi emléklapok:

1 drb. 4 fillér, 100 drb. 3.60 kor.

Csinos körzettel kék színben 1 drb. 5 fillér, 100 drb.
 4.50 kor.

Diszes aranyozott kivitelben 1 drb 6 fill. 100 drb.
 5.40 kor.

Husvéti ajándékoknak:

Debreceni Énekes könyvek, Imakönyvek
 óriási választékban kaphatók

HEGEDŰS és SÁNDOR

előbb László Albert és Társa

a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizományosa,
 protestáns könyvkiadóhivatalában

DEBRECENBEN, Kossuth-utca 11. szám.

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

ALAPITTATOTT: 1845-BEN. ALAPITTATOTT: 1845-BEN.

A nagyliszteletű lelkészek, tanárok es tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szives tudomására hozni, hogy a

tavaszi idényre

raktáram mindennemű férfi és fiu ruhákkal dúsán fel van szerelve.
 Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból szolid árak mellett beszerezhetők:

|| férfi és fiu öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum, esőköpeny ||
 (havelock), iskola ruha, zsinatkabát palást, főveg stb.

Mérték szerint külön osztály. ~~~~~ Ev. ref. papi egyenruha.

Különös figyelmébe! Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fia helyben hallgatják az iskolai előadásokat, mert a részökre nálam vásárolt ruhákat díjtalanul javitom és vasalom.

Kitünő tisztelettel

NEUMANN M.

cs. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete
DEBRECEN, Piac-utca 49., a m. kir. főpostával szemben.